

”UTAN FEL I ALLT SOM DET PÅSTÅR”: *LAUSANNEDEKLARATIONENS* BIBELSYN I PRAKTIKEN

OLOF EDSINGER

Teolog och generalsekreterare för
Svenska Evangeliska Alliansen
olof.edsinger@sea.nu

ABSTRACT ❖ I detta föredrag analyseras *Lausannedeklarationens* bibelsyn, särskilt uttrycket att Bibeln är ”utan fel i allt som den påstår”, i relation till evangelikal teologi och bibeltolkning. Med fokus på rörelsens historiska avståndstagande från både fundamentalism och liberalteologi diskuteras hur denna bibelsyn tar sig uttryck i praktiken, särskilt genom tolkning i historisk, litterär och kanonisk kontext. Föredraget relaterar även till *Seoul Statement* (2024) och visar hur bibelsyn, tolkningstradition och hermeneutik samspelar i aktuella etiska frågor. Föredraget argumenterar i kritisk dialog med Mikael Tellbes föredrag i denna volym för en bibeltrogen men reflekterande hållning inom ramen för den evangelikala traditionen. ❖

INLEDNING

Nya rörelser brukar ofta uppstå som reaktion på något annat. I Lausanne-rörelsens fall var det inte minst den liberala teologin och Kyrkornas världsråds generalförsamling i Uppsala 1968 som gjorde att man kände sig manad att formera sig, och genom *Lausannedeklarationen* också formulera sig, i fråga om teologi och missionell inriktning.

På liknande sätt kan man säga att Europeiska Evangeliska Alliansen (EEA) bildades som en respons på fundamentalistiska amerikanska grupperingars försök att skaffa sig inflytande i Europa efter andra världskriget. Inte minst i Skandinavien väckte rörelser som International Council of Christian Churches, National Association of Evangelicals och World Evangelical Fellowship irritation, dels genom deras starka betoning på Skriften som "ofelbar" eller "infallible", dels genom deras ofta väldigt antiekumeniska hållning. År 1952 ledde detta fram till Europeiska Evangeliska Alliansens bildande. Från början var detta ett svenskt, norskt och danskt initiativ, men också tyskt, schweiziskt och österrikiskt.¹

VARE SIG FUNDAMENTALISTISK ELLER LIBERALTEOLOGISK

Redan här kan vi också se något som under lång tid har satt sin prägel på den evangelikala teologin, nämligen att den varit (och är) en markering inte bara mot liberalteologin, utan också mot den fundamentalistiska synen på det kristna livet i allmänhet och Bibelns inspiration i synnerhet.

John Stott, som är känd inte minst som huvudförfattare till *Lausanne-deklarationen*, definierar den fundamentalistiska hållningen genom fem samverkande kännetecken:²

- en generell misstänksamhet mot akademiskt tänkande,
- en mekanisk syn på Bibelns inspiration,
- ett förnekande av mänskliga och kulturella element i texterna,
- ett avfärdande av vetenskaplig bibelforskning och noggrann hermeneutik,
- en naiv, bokstavlig förståelse av Bibeln, med otillräcklig hänsyn till exempelvis poesi, metaforer och symboler.

Alla dessa punkter ska alltså läsas i kontrast till den europeiska evangelikala teologin. Samtidigt är det tydligt att om man drar motpolen till dessa

¹ För ytterligare detaljer kring detta, se Frank Hinkelmann, "The Founding of the European Evangelical Alliance as a Counter-Movement to the World Evangelical Fellowship", i *The World Evangelical Alliance's Journal of Theology and Contemporary Application* 44/2 (2020), 3–16.

² Se David Edwards och John Stott, *Evangelical Essentials: A Liberal-Evangelical Dialogue* (Downers Grove: InterVarsity, 1988).

punkter för långt kommer man i stället att hamna i en liberal teologi, där man tenderar att göra den historisk-kritiska metoden till norm och där Bibeln i praktiken blir människors ord om Gud snarare än Guds inspirerade ord till människan. John Stotts sätt att formulera den evangelikala medelvägen blev därför det vi läser i *Lausannedeklarationens* andra punkt:

Vi bekräftar vår tro på både Gamla och Nya testamentets gudomliga inspiration, sanning och auktoritet i dess helhet, såsom Guds enda skrivna ord, utan fel i allt som det påstår och det enda ofelbara rättesnöret för tro och liv.³

Värt att notera är att det engelska ordet för ”ofelbar” är ”infallible”. Men *Lausannedeklarationen* knyter inte detta ord till Bibeln som sådan, utan till dess *ärende* eller *budskap*. Som den engelska formuleringen lyder: Skriften är ”without error in *all that it affirms*, and the only infallible rule of faith and practice”.⁴

För vissa kan det här låta som hårklyverier, men ett enkelt exempel kan få illustrera skillnaden. I 3 Mos 11 talas det om orena djur – alltså djur som israeliterna inte fick äta – och ett av dessa djur är haren. I vers 6 motiveras detta förbud med att haren visserligen idisslar, som vissa av de rena djuren, men att den inte har kluvna klövar, och därför ska betraktas som oren. Utifrån ett fundamentalistiskt perspektiv framstår det här som problematiskt, eftersom Skriften som helhet är ofelbar samtidigt som den i detta fall krockar med modern biologi som slår fast att haren inte alls är något idisslande djur.

Den evangelikala lösningen blir dock att se till bibeltextens *intention*. Är syftet med Israels renhetslagar att ge en korrekt återgivning av modern naturvetenskap? Eller är det snarare så att de skulle ge en enkel tumregel för vilka djur en israelit skulle avhålla sig ifrån för 3 000 år sedan? I det senare fallet blir det viktigare att se till textens huvudpåstående – nämligen att vissa djur är att betrakta som orena – än till påståenden som rimli-

³ Översättning från Lausannerörelsens hemsida: <https://lausanne.org/sv/lausannedeklarationen/>

⁴ Se online: <https://lausanne.org/statement/lausanne-covenant>.

gen aldrig var tänkta att ge vad vi i dag skulle beteckna som en naturvetenskaplig definition av idisslande.

BIBELTOLKNINGENS REDSKAP

Just bibeltolkningens olika redskap är en central del av den evangelikala bibelsyn som både Lausannerörelsen, EEA och numera också World Evangelical Alliance (WEA) representerar. I det så kallade *Seoul Statement*, som gavs ut lagom till kongressen i Seoul, formuleras det så här:

A pillar of the Lausanne Movement from its inception has been an unwavering commitment to the Bible as God's authoritative word, the only rule of faith and practise for the church, its mission, and the Christian life. ... Affirmations of a high view of Scripture ... require a way of reading the Bible that is attentive to its historical, literary, and canonical contexts, illuminated by the Holy Spirit, and guided by the interpretive tradition of the church. The crucial affirmations about the Bible that the church needs most today concern not only the Bible's nature but its interpretation: how to read the Bible faithfully with the communion of saints of all times and places.⁵

Och lite senare:

We affirm that to read and interpret Scripture faithfully, the church must read it in its historical, literary and canonical contexts. Reading in its historical context means attending to the world behind the text and the occasion of its composition. Reading in a literary context means paying close attention to the kind of literature it is and to the flow of words and ideas within the wider text. Reading in canonical context refers to reading each part in light of the whole of Scripture, Old and New Testaments together.⁶

Det är tydligt när man läser *Seoul Statement* att det finns en oro i den evangelikala rörelsen, inte minst i det globala Syd, för att delar av rörelsen

⁵ Dokumentet finns ännu inte översatt till svenska, men kan läsas i sin helhet online, på Lausannerörelsens hemsida: <https://lausanne.org/statement/the-seoul-statement>, II, ingress.

⁶ Online: <https://lausanne.org/statement/the-seoul-statement>, II.20.

ska glida ifrån den traditionella förståelsen av de bibliska texterna. Därför betonar man den kristna tolkningstraditionen på ett sätt som vissa evangelikaler kan vara ovana vid.

Den troligaste förklaringen till detta förtydligande är de diskussioner som på senare år har funnits i relation till äktenskap och sexualitet, något som *Seoul Statement* avsätter hela 15 av totalt 97 paragrafer åt att kommentera. Men i övrigt är det här ett klassiskt evangelikalt sätt att nalkas Skriften, och distanseringen från fundamentalismen, och i viss mån liberalteologin är tydlig: För att rätt förstå Bibelns ord måste vi ta hänsyn till dess historiska, litterära och kanoniska kontext.

NÅGRA KONKRETA FRÅGESTÄLLNINGAR

Vad innebär då detta i mötet med några konkreta frågeställningar? Det här är förstås en fråga som skulle kunna fylla en mängd olika artiklar, men trots de snäva ramarna ska jag här försöka vara lite praktisk.

Ett begrepp som kan vara intressant att diskutera är till exempel det som ofta brukar beskrivas som en progressiv syn på uppenbarelsen. I den mer liberalt orienterade teologin brukar man ofta göra ett stort nummer av hur olika gudsbilder har utvecklats genom millennierna, och hur vi i dag har lämnat flera av de ”primitiva” gudsbilderna bakom oss. Ett klassiskt exempel kan vara de så kallat antropomorfa beskrivningarna av Gud som vi återfinns i Gamla testamentets tidigaste skrifter (se 1 Mos 3:8; 18:1–2 med flera). Men ännu mer brännande är sannolikt Gamla testamentets tal om Gud som domare och till och med som krigare. Många menar ju att detta speglar en gudsbild som inte kan ha någon plats i det nya förbundet.⁷

En sådan hållning tror jag dock är svår att förena med en evangelikal bibelsyn. Evangelikala kan visserligen tala om uppenbarelsen som progressiv, men med det menar vi inte att de tidigare beskrivningarna av Gud

⁷ Se exempelvis mina böcker *Krigen i Gamla testamentet: Ett försök att förstå* (Uppsala: Livets Ord, 2016); *Domen: Evangeliets bortglömda dimension* (Stockholm: Credoakademin, 2014).

skulle vara ersatta, utan snarare att porträttet har blivit mer och mer fullödigt. "Ingen har någonsin sett Gud. Den Enfödde, som själv är Gud och i Faderns famn, han har gjort honom känd",⁸ skriver Johannes i Joh 1:18. Men det hindrar ju vare sig honom eller de övriga apostlarna från att tala om Jesus som hela världens domare, och faktiskt också som den krigar-kung som på den yttersta dagen ska komma tillbaka på himlens moln. Bilder som liberalteologin ofta kastar på skräphögen visar sig helt enkelt dyka upp även i den bibliska uppenbarelseens slutskede.

Detta exempel illustrerar samtidigt det oskiljaktiga sambandet mellan bibelsyn och bibelbruk, alltså kopplingen mellan en hög syn på bibelordet och vårt faktiska bruk av detsamma, inklusive sambandet mellan bibelsyn och förkunnelse. För man kan trots allt ha en mycket hög syn på Bibeln, utan att för den skull låta Bibeln tala med auktoritet in i ens eget liv.

En evangelikal bibelsyn i *Lausannedeklarationens* anda tänker jag därför behöver inbegripa att vi låter alla de bibliska beskrivningarna av Gud och hans väsen leva i våra egna liv. Och rent konkret: att vi predikar både över Gamla och Nya testamentets texter.⁹ Faktum är att det här är en av de saker jag själv noterat när jag lyssnat till förkunnare från andra delar av världen – de använder ofta Gamla testamentet med betydligt större fri-modighet än jag är van vid från den svenska kristenheten.

En annan princip, som återknyter till bibeltexternas historiska, literära och kanoniska kontext, är att en text i dag inte kan betyda något som den inte kunde betyda när den ursprungligen skrevs. Eller, som Gordon Fee och Douglas Stuart uttrycker det i sin klassiska bok *Att läsa och förstå Bibeln*: "En text kan aldrig betyda vad den aldrig betytt."¹⁰

I fråga om de profetiska texterna är förstås detta en sanning med modifikation. Alla Gamla testamentets profeter var knappast medvetna om hur deras Messiasprofetior skulle uppfyllas flera hundra år senare. Petrus skriver i sitt första brev att profeterna

⁸ Svenska Folkbibeln 2015 används om inget annat anges.

⁹ Jfr David Davage, "Kan Gamla testamentet bli som nytt? Förkunnelse i skuggan av ett 'döende' testamente", *HYBRID* 1/1 (2023), 21–60.

¹⁰ Gordon Fee och Douglas Stuart, *Att läsa och förstå Bibeln* (Örebro: HF:s förlag, 1994), 28.

försökte förstå vem eller vilken tid Kristi Ande i dem syftade på när han förutsade Kristi lidanden och den härlighet som skulle följa. Och det uppenbarades för dem att det inte var sig själva utan er som de tjänade med sitt budskap. (1 Petr 1:11–12)

Samtidigt bygger all seriös exegetik på att vi som läsare vill komma så nära det ursprungliga budskapet som möjligt. Strängt taget blir det bara meningsfullt att studera exempelvis språkliga detaljer om detaljerna faktiskt är viktiga! Dock utan att göra avkall på exempelvis genreanalys och kulturell kontext. Om Skriften bara är sann i sina huvuddrag, och inte ”utan fel i allt som den påstår”, öppnar vi för fullständigt teologiskt godtycke.

DÄR EVANGELIKALER KOMMER TILL OLIKA SLUTSATSER

Ett sista exempel, som ofta dyker upp i den nuvarande debatten: Med vilken rätt kan vi i dag, som alltså även Lausannerörelsen gör, hålla fast vid en traditionell förståelse av äktenskap och sexualitet, när vi är många även i det evangelikala fältet som kommer till olika slutsatser i så pass grundläggande frågor som dopet och kvinnligt ledarskap? Eller, för att anknyta till Mikael Tellbes föredrag i denna volym: Är det i själva verket missvisande att tala om en given evangelikal hermeneutik?¹¹

Om jag börjar med den första frågan ligger det korta, och om man så vill enkla, svaret i just de teologiska redskap som vi tidigare var inne på: Om Bibeln är utan fel i allt som den påstår, behöver vi noggrant studera vad Gamla och Nya testamentet har att säga i den aktuella frågan. Och om vi gör det, kommer vi, menar jag, att finna att hela Bibeln, från början till slut, bekräftar äktenskapet som ett förbund mellan man och kvinna.

I fråga om *dopet*, däremot, finns det texter som pekar i lite olika riktningar, till exempel när Paulus i Kol 2:11–12 liknar dopet vid omskärelsen – som ju praktiserades på åtta dagar gamla pojkar.

¹¹ Mikael Tellbe, ”Finns det en evangelikal hermeneutik? Tolkningar av homoerotik i Romarbrevet 1:26–27 som en fallstudie”, i *Evangelikal idag? Lausannedeclarationen 50 år*, redigerad av David Davage (HYBRID Supplement, 2; Örebro: ALT, 2025), 25–45.

Och i fråga om *kvinnligt ledarskap* finns det visserligen texter i Paulus brev som varit föremål för intensiv debatt, men vi har också en text som Rom 16 där Paulus utan omsvep sänder sina hälsningar till ett antal kvinnliga medarbetare, av vilka flera tycks inneha framträdande positioner i den kristna gemenskapen.

I båda dessa frågor öppnar alltså bibelmaterialet upp för en ambivalens som därför också återspeglas i den världsvida kristna kyrkan – evangelikala samfund inkluderade. Självklart betyder inte detta att någon av dessa grupper skulle betrakta sina hållningar till sakramenten eller kristet ledarskap som annat än bibliska. Allt annat vore ju märkligt, och ärligt talat djupt problematiskt, då varje kristen kyrka förväntas lära ut sådant som den anser stämma överens med Guds ord.

Sann ödmjukhet lär oss dock att göra åtskillnad mellan frågor som är ovedersägliga utifrån den bibliska uppenbarelsen och frågor som kan bedömas olika även av människor med en djup respekt för och vilja att lyda Guds ord. Jag hävdar alltså att en viss bredd i synsätt kring exempelvis sakramenten och kristet ledarskap kan vara exempel på just detta. Det är också så som vi har valt att jobba inom Svenska Evangeliska Alliansen.

Med detta sagt kan dock Tellbes nyss nämnda föredrag förtjäna en separat respons. Jag ger Tellbe rätt i att även personer med annan teologisk hemvist än den evangelikala kan använda sig av historisk, litterär och kanonisk tolkningsmetod. Men jag menar att han på två grundläggande punkter hamnar fel i sitt resonemang, dels i sin tolkning av *Seoul Statement*, dels i sin redogörelse för Niclas Öjebbrandts och EFK-rapporten *Helighet och barmhärtighets teologi*.

När det gäller *Seoul Statement* stämmer det att Lausannerörelsen här väljer att specificera en evangelikal hermeneutik. Men medan Tellbe tycks läsa detta som en *avgränsande* definition – en som alltså definierar en evangelikal hermeneutisk visavi andra hermeneutiker¹² – tror jag att anspråken, och kanske särskilt "motbilden" är en annan. Jag tror helt enkelt att man med formuleringen vill betona att en evangelikal herme-

¹²Se Tellbe, "Evangelikal hermeneutik", 28–30.

neutik inbegriper (men för den skull inte låter sig definieras av) ett historiskt, litterärt och kanoniskt studium av bibeltexten. Motbilden, tror jag vidare, är dels den fundamentalistiska teologin, som brukar kännetecknas av ett ointresse för historisk och litterär kontext, dels den liberala teologin, som ofta uppvisar motsvarande ointresse för den kanoniska kontexten.

När det gäller Niclas Öjebrandt menar jag att ett närmare studium av dennes teologi visar att han i själva verket *inte* är evangelikal. Det räcker ju inte att kalla sig något för att vara det! Öjebrandt talar förvisso om historisk kontext, men han bortser från det faktum att Paulus själv är jude och tänker judiskt – också i sexualetiska frågor. Stefan Gustavssons kritik av Öjebrandt visar därtill att flera relevanta aspekter av Romarbrevstexten osynliggörs i dennes resonemang.¹³ Jag ifrågasätter vidare att Öjebrandts (historiskt tveksamma) diskussion om övriga paulustexter om samkönat sex kan beskrivas som en verkligt ”kanonisk läsning”, eftersom han i sin text väljer att inte alls diskutera de teologiskt avgörande texterna om äktenskapet i 1 Mos 1–2 och Matt 19.¹⁴

Om *Helighet och barmhärtighet* nöjer jag mig med att konstatera att rapportens bejakande av (vissa) trogna samkönade relationer – nämligen de som ”forma[r] till kristuslikhet”¹⁵ – skaver betänkligt mot samma rapports exegetiska bearbetning av frågan.

Sammantaget tycks det mig som att Tellbe, i sitt föredrag, trots att han hävdar motsatsen, jämför äpplen med päron: Öjebrandts artikel, och i viss mån även EFK:s rapport, präglas av alltför många argumentationsluckor och inkonsekvenser för att som helhet kunna beskrivas som uttryck för en evangelikal hermeneutik.

¹³ Se Stefan Gustavsson, ”Alla vägar bär till Romarbrevet’: Paulus och samkönade sexuella relationer”, i *Bekänna färg: Kyrkan och bbtq i en regnbågsfärgad värld*, redigerad av Olof Edsinger och Ray Baker (Stockholm: Apologia, 2019), 73–90.

¹⁴ Niclas Öjebrandt, ”Vad fördömer Bibeln? Bibeltexterna i möte med vår tids samkönade relationer”, i *Välkomna varandra: Bejakande perspektiv på homosexualitet i frikyrkan*, redigerad av Tomas Poletti Lundström (Stockholm: Libris, 2017), 109–133.

¹⁵ EFK:s arbetsgrupp för bearbetning av frågan om samkönade relationer, *Helighet och barmhärtighet: slutrapport från Evangeliska Frikyrkans arbetsgrupp för bearbetning av frågan om samkönade relationer* (Örebro: EFK, 2023), se särskilt 224–225, 262–263.

På ett så omfattande tema som tolkningsnycklar för en evangelikal bibeltolkning skulle vi självklart kunna nämna även andra saker. Men i det här begränsade formatet kan kanske ovanstående vara tillräckligt. Det blev i alla fall mitt bidrag på temat *Lausannedeklarationens* bibelsyn i praktiken.